

Sinds de historie met de Amersfoortsche en Amsterdamsche formule weet de Graaf net zoo goed als ik, (en iedereen die de stukken heeft bestudeerd, kan dat weten), dat de moeilijkheden niet meer vastzitten op de formulering, maar op den inhoud van 1905, zooals dat na 1942 volgens de synode gelezen moest worden.

Bovendien, toen Prof. Schilder zei: 1905 is tegenstrijdig, — was dat toen slechts een bezwaar tegen de formulering of tegen den inhoud?

In ieder geval: De de Graaf wist, dat de moeilijkheden vastzaten op den inhoud van 1905, wanneer men het las zooals het Praeadvies, daarin vertolkend de bedoeling der synode, het deed.

Als zodanig zou dit nog niet ernstig behoeven te zijn. Maar in dit verband is het m.i. heel ernstig. Dat hangt samen met wat ik nu verder noemen wil. De comm.-de Graaf redeneerde: komt de synode tot een nieuwe formulering, dan is de noodzaak vervallen om in te gaan op verschillende bezwaren tegen de formulering van 1905.

De de Graaf heeft zelf vergeten, en ook de gansche synode helpen vergeten, dat ze lid waren van een revisie-synode, waarin een appèl-zaak in behandeling kwam. De de Graaf zat evenals al zijn medeleden op den rechterstoel. En toen hij dit rapport voorlas, was hij het zich bewust dat de behandeling van dit punt de behandeling van de meeste andere onderwerpen beheerschen zou. Volkomen terecht. Maar dat betekent dan ook: het voorstel der dogmatische commissie zou beheerschend zijn, en beslissend, voor de heele rechtshandeling.

En nu moet ik me beheerschen om niet bitter te worden. Ik kan het maar niet verwerken, dat de de Graaf het is geweest, die een gansche synode verleid heeft door het aannemen van een nieuwe formulering het recht volkomen te verkrachten.

Want hoe was de situatie? In 1942 werd de korte verklaring van 1905 in een zeer bepaalde interpretatie bindend gemaakt. Iedere ambtsdrager was gehouden, zijn arbeid in volle overeenstemming hiermee te verrichten. 1905 werd norm voor de prediking, en voor den heelen ambtelijken dienst (zie concl. Genadeverbond 1942, nr 1) en zoo ook voor het geloof van iedereen.

Norm dus voor prediking en geloof.

Toen kwamen er bezwaren. Prof. Schilder zei: aan dezen norm mag ik me niet binden; want hij is deels onjuist en deels innerlijk tegenstrijdig. Doe ik — dit voor wat de tegenstrijdigheid betreft — doe ik naar het eerste deel van deze preek-wet, dan ben ik in overtreding wat het tweede deel aangaat; preek ik in overeenstemming met het tweede deel, dan negeer ik het begin; aan een tegenstrijdigen norm kan noch mag iemand zich binden. Anderen zeiden: deze norm van prediking en geloof gaat uit boven en is in strijd met Schrift en belijdenis (o.a. Prof. Greijdanus). En omdat deze preek-wet in strijd is met de grondwet, daarom kunnen we ons daaraan niet binden. En toen zei de synode: scheurmakers, der afsnijding waardig. Het was immers de zonde waarvan het avondmaalsformulier sprak, en ook art. 80 K. O.

Nu komen achtergebleven bezwaarden met een verzoek om dat vonnis te herzien; en ze brengen hun bedenkingen in tegen de preek- en geloofswet, op grond waarvan het vonnis werd geveld. En ze brengen de rechtbank onder het oog, dat die wet niet deugt. Ze voeren daarvoor hun argumenten aan.

Wat moet de rechter nu doen? Omdat er vele vonnissen zijn geveld op grond van de wet-1942, moet hij natuurlijk de bezwaren tegen die „wet“ onderzoeken. Is die „wet“ conform de grondwet? Is die „wet“ innerlijk tegenstrijdig, zoodat niemand die houden kan? Enz. Want als die wet niet deugt, dan is elk vonnis op grond van die wet onrechtvaardig.

En het is deze overweging, die me noopt, het voorstel om een nieuwe formule te bieden, verschrikkelijk te noemen. GODDELOOS!!

Ik wil dit scherpe oordeel motiveeren.

Ik spreek hier nu niet over den inhoud der nieuwe formule. De bezwaren die daartegen ontwikkeld zijn in de vrijgemaakte pers, deel ik. Ik onderschrijf ten volle het oordeel van coll. v. d. Born, dat de nieuwe formule alleen maar de taal der belijdenis spreekt doch niet den inhoud der belijdenis heeft. Dat men thans de termen der bezwaren gebruiken daarin toch den ouden synodalen inhoud legt, is een verschrikkelijk spel met woorden. En een spel met de profetische roeping der kerk. Men had de synodale leer van verbond en sacramenten nu zoo vlijmscherp moeten formuleeren, dat het na deze synode geen enkele bezwaarde, die het met die leer oneens is, nog mogelijk zou zijn, in het synodale verband achter te blijven. Men had dan een aantal leden verspeeld misschien, doch werkelijk de kerk vergaderd. En nu heeft men het den

eenvoudige onmogelijk gemaakt, er nog uit wijs te worden. Men heeft de menschen bij elkaar gehouden, doch hun de oogen toegestopt. Dit is onverantwoordelijk zoowel tegenover de „achtergebleven“ bezwaarden als tegenover de uitgeworpen vrijgemaakten.

Doch mijn hoofdbezwaar richt zich niet tegen den inhoud van de nieuwe formule, doch tegen het feit, dat men IN DEZE SITUATIE een nieuwe formule heeft voorgesteld en aanvaard.

Psychologisch kan ik me het van de de Graaf begrijpen, dat hij ook na de teleurstellende ervaringen van zomer '44 bleef vasthouden aan zijn denkbeeld de zaak op te lossen door een nieuwe formule. Ik geloof ook aan de oprechtheid van zijn bedoeling om een oplossing der kwestie te bereiken. Ik geloof dat van hem en van vele anderen.

Maar het was een revisie-synode, die recht moest doen. Er waren niet maar moeilijkheden, waarin men een oplossing kon zoeken zooals kooplieden dat plegen te doen: loven en bieden, wat geven en nemen; het was ook niet een kwestie, die kon opgelost worden in den stijl van diplomaten, die confereren, die een tekst ontwerpen en wijzigen, die een tractaat dat moeilijkheden geeft vervangen door een wat andere formule. Maar het was een RECHTSGEDING. Er was een aantal vonnissen geveld op grond van een heel concrete wet met een heel concrete tekst; en tegen die wet waren welomlijnde bezwaren ingebracht.

En nu is dit, meen ik, het abc van elke rechtspleging, ook van die in het Koninkrijk der hemelen: een rechter, die een onrechtvaardige uitspraak doet, zondigt. Een rechter, die bij de revisie die wet vervangt, zondigt honderd maal zwaarder: hij maakt daarin elke revisie onmogelijk. En voor een rechter, die in een revisie-zitting der rechtbank het voorstel tot vervanging der wet motiveert: dan behoeven we over de bezwaren tegen de oude wet niet meer te praten, we bevinden ons dan in een heel nieuwe situatie — voor zoo iemand weet ik geen woorden meer te vinden. Een rechter, een revisie-rechter nog wel, die een nieuwe situatie wil scheppen, is de verschrikkelijkste figuur die men zich kan denken WANT HIJ WERD DOOR GOD GEROEPEN DE OUDE SITUATIE OPNIEUW TE BEOORDEELEN. DOCH HIJ WEIGERT TE DOEN WAT HIJ MOET DOEN: HIJ GAAT EEN NIEUWE SITUATIE SCHEPPEN; HIJ WEIGERT DE OUDE SITUATIE TE TOETSEN AAN DE WET. HIJ MAAKT ZICH VAN ZIJN TAAK AF EN ZEGT: ALS IK EEN NIEUWE SITUATIE SCHEP, DAN BEHOEF IK OVER DE OUDE SITUATIE EN DE BEZWAREN DAARTEGEN EN HET EVENTUEELE ONRECHT DAARIN NIET MEER TE SPREKEN.

En dit nu, wat voor elken rechter met eenig rechtsgevoel absurd is, dat heeft de de Graaf gedaan en straks al zijn mederechters: ze hebben een nieuwe situatie geschapen.

Ze hebben JUUST ALS RECHTERS zich losgemaakt van de oude situatie, van het oude GEDING dat God hun ter revisie toevertrouwde.

En wat ik me niet begrijpen kan, is dit, dat er letterlijk niet één der synodeleden hieraan heeft gedacht. Nog eens: ik spreek niet over bedoelingen en motieven; daarover oordeelt slechts God. Dhr. Scheps kan best gelijk hebben, als hij ergens een kopje geeft: „een hoogstaand debat en een voortreffelijke geest“. Maar er is iets anders noodig voor een synode, die bijeengekomen is ter behandeling van appèl- en cassatie-zaak. En hiernaar zal dan ook de synode moeten beoordeeld worden, niet of ze met de beste bedoelingen geworfeld heeft om een weg te vinden tot hereniging, doch: of ze in de behandeling dezer rechtszaak heeft gebeeft voor „God, die het recht bemint in zijn rijksbewind“.

Ze wisten allen en waren het zich ook bewust, blijkens het rapport, dat de kwestie: al of niet een vervangingsformule, beheerschend zou zijn voor de behandeling der dogmatische kwestie. En daarmee voor de heele zaak waarvoor de synode bijeengekomen was. En dat wetende hebben ze unaniem gezegd: een nieuwe formule, een nieuwe situatie, dan zijn we ontslagen van de noodzaak om in te gaan op de bezwaren tegen de oude formule, van de noodzaak om ons te bemoeien met de oude situatie.

Op dat moment was alles verloren. Van revisie zou nu niets meer komen; men had den rechterstoel verlaten en men begon als (wat mij betreft: eerlijke) kooplieden en diplomaten een nieuwen tekst te bestudeeren, en een oplossing te zoeken.

Dit heeft de kloof onoverbrugbaar gemaakt. Want men kan niet zeggen: de nieuwe formule is alleen maar voor intern gebruik. Het is niet waar: men maakt daarmee al druk propaganda onder de vrijgemaakten, en lang niet altijd eerlijk (denk aan Kampen: zonder den kop!). Maar men was bijeen in appèlsynode: dat is de hoofdzak; het ging om rechts oefening. En zoo heeft men, met de

eerlijke bedoeling om eenheid te krijgen, niets anders gedaan dan de kloof verwijden.

Daarom moet men aan beide kanten goed begrijpen: deze nieuwe formule maakt de mogelijkheid van hereniging illusoir. Sommigen zeggen: dit lijkt wel wat. Maar ik houd vol: het lijkt op niets, zelfs al had men een formule samengesteld uit louter bijbelteksten.

Het gaat er niet om, of de nieuwe formule beter, helderder, zuiverder is dan de oude. Maar het gaat hierom: dat men de oude formule, die grondslag was van banvonnissen, vande tafel nam OP HET MOMENT, DAT MEN BEGON AAN HERZIENING DIER VONNISSEN.

Waren de bedoelingen van Pilatus kwaad, toen hij Barabbas op het tweetal plaatste met Jezus? Ik geloof: hij zocht naar een goede oplossing. Hij zag de kans schoon om Jezus te redden, en het volk tevreden te stellen. Hij dacht ook: als dit nu lukt, dan is de zaak opgelost. Dan is er een nieuwe situatie. Dan ben ik af van de oude aanklachten en van een verder verhoor. „In der minne geschikt“. Van dat oogenblik af was Pilatus echter verloren. Hij zocht de oplossing als diplomaat, op het oogenblik dat hij rechter moest zijn. Waarom vergeten we in de lijdensweken den zin voor alle recht? Hoe kwam het dat niemand meer dacht hieraan, dat een rechter slechts vrede maakt door recht te doen naar de oude wet, en dat hij als rechter verloren is op het moment dat hij een nieuwe situatie wil scheppen, omdat dan de noodzaak om in te gaan op de rechtszaak voor hem vervallen is?

Nu moet niemand zeggen: wat een aanmatiging; de vrijgemaakten doen alsof zij Jezus zijn, en de synode Pilatus. Het gaat alleen maar hierom, of de synode bij de revisie den fatalen weg van Pilatus is gegaan, eerlijk een oplossing zoekend, echter niet als rechter. Daarmede heeft ze de uitgeworpen vrijgemaakten onrecht aangedaan. En ik weet, dat ze het „in deze minste broeders“ heeft aangedaan aan Hem, die onder Pilatus geleden heeft.

Met algemeene stemmen: De de Graaf, Popma, Schouten, enz., enz. Het is verbijsterend.

Verschillen we slechts in theologie, in temperament, in methode, in psyche, in kijk? We breken uiteen wegens verschil in normen!

B. HOLWERDA.

DE UTRECHTSCHEN SYNODE EN HET GEREFORMEERD KERKRECHT. (III.)

Hoe weinig de Synode van Utrecht bedoelde hereniging te zoeken blijkt hieruit, dat geen der kerkrechtelijke wandaan der vorige Synode's werd herroepen: in 15 meerendeels breedvoerige conclusie's worden ze feitelijk alle gehandhaafd, en de begane zonden voorzichtig toegegedekt.

In de eerste conclusie wordt uitgesproken, dat de Synode zich niet geroepen gevoelt, naar het algemeen beleid van haar voorgangers een omstandig onderzoek in te stellen of daarover een oordeel uit te spreken, doch zich meent te moeten beperken tot de beoordeeling van concrete, bij haar ingebrachte bezwaren tegen handelingen of besluiten der Synodes.

Dus: geen onderzoek of oordeel over het algemeen beleid. Nu, dat had beter weggelaten kunnen worden. Wie zou dat vragen? Wie zou zulk een eisch of onderzoek bij een Synode indienen? Het eerste deel van deze conclusie is volmaakt overbodig. Maar heel deze „conclusie“ is ook misplaatst. Immers, de Synode verklaart, alleen op bezwaren in te zullen gaan die bij haar zijn ingebracht tegen de voorafgaande Synoden. Nu zou men kunnen vragen: zou het niet beter en doeltreffender geweest zijn, als de Synode ook onder 't oog had gezien de bezwaren door de Kerken, onderhoudende art. 31 voorheen ingebracht tegen bepaalde besluiten der Synode van Sneek, Sneek-Utrecht en Amsterdam; beter en doeltreffender, omdat de jongste Synode toch stond in het teken der eenheid? Wie zegt, eenheid te zoeken en zich van te voren gaat beraden, is die niet genoopt althans kennis te nemen van de oorzaken, die de eenheid verstoorden en te niet deden?

Maar nu zien we nog eens de conclusie's in.

Zij handelen over bezwaren, in eigen kring tegen de voorafgaande Synoden ingebracht.

En wat blijkt nu?

Een herhaling van de bezwaren, door de thans vrijgemaakte Kerken reeds lang geleden bekend gemaakt.

Vrijwel het geheele bekende bezwaren- en aanklachten-register keert terug.

Over het onwettig aan de orde stellen der meningsverschillen (concl. 2); over de geheime Synode-zittingen (concl. 3); over het achterhouden van rapporten (concl. 4); over het doordrijven van de afhandeling der meningsverschillen in bezettingstijd (concl. 5); over art. 30 (concl. 6); over art. 31 (concl. 7); over het „zich conformeeren“

(concl. 8) over de (concl. 2) (concl. 1) schorsing danus, Pa Dat wi gemaakte spreken nu ook zien hebb deze lijn belijdenis Practis of men n of die clusie de tegen concreet bezwaren, met bij h doet niet p l e a t s De inze Doch d van 't ke We kor te werken te bedekk Dat be ceert, dat (toen men thans hee en de and door de S wettige w a. om da niet kan zaak als stellen; b. om da ter sake Synode a eener Syn aanhangig Ziezo. uit? Neen is zoo moe waar m is gemakk houdende na al wat is gezegd Komt d Neen. Aan een worden or handhavin k a n w l wie? Door roepen en te onderho die met ge 1571) bept zaken, die 11) of in IV) voorv Kerkeradei hebben ku zware zake alle P; bijtjids m moet drie maanden c toegezonde tijds mag cale verga brengen, o Part. Syno oordeel, et (resp. Part. voortbreng Deze bej telkens he ze naar a Synode, di de Kerkenc gen als de en de Kerk plaats) d tief quaest stellen. Do tegen de F zoals Utre gesteld, m het volste komen bes Dat wat En nu de Daarin l het voorste zelf bij de Een haa de conclusi